

mláďata již vyvedena. V tomto roce jsme také již v červenci a srpnu kontrolovali větší počet pěvušek. Pravděpodobně ještě 7. 9. kontrolovaný pták u Rohovládové Bělé byl ze zdejší populace a první tahový pták byl kontrolován 23. 9. 1981.

Hnízdění ptactva v intenzivních výsadbách jabloní

Karel Prskavec, Hořice v Podkr.

Ovocné zahrady a aleje bývaly součástí tzv. rozptýlené zeleně, která vytvářela ráz naší krajiny a skýtala hnízdní podmínky mnoha ptačím druhům. Intenzifikací zemědělství dochází, většinou bez náhrady jinými dřevinami, k jejich likvidaci a pěstování ovoce se nyní soustřeďuje do velkých specializovaných ovocnářských podniků. V naší republice zaujímají intenzivní ovocné výsadby celkovou plochu asi 30 000 ha a patří k nejintenzivněji ošetřovaným zemědělským kulturám.

Tímto příspěvkem chci ukázat, jak vypadá hnízdění ptactva v takto ošetřovaných biotopech, jak zde okolí výsadeb ovlivňuje počet hnízdicích párů a do jaké míry by bylo možné počítat s ptactvem při budoucí integrované ochraně ovocných sadů.

Hnízdění ptactva bylo záměrně sledováno na dvou ekologicky rozdílných lokalitách. První výsadba (20 ha) se nachází na rovině v polích, druhá (17 ha) je exponována na mírném jižním svahu v blízkosti malé osady; téměř celá tato asi 50 ha velká lokalita je obklopena lesem.

Zjišťování počtu hnízd bylo na obou lokalitách prováděno shodně, na ploše 7 ha stejně starých i stejně ošetřovaných jabloní. Sledování bylo započato v r. 1977, kdy výsadby byly 13 ti leté. Stromy, jejichž koruny byly každoročně, plošně tvarovány, dosahovaly 2-3 m výšky. Vyhledávání hnízd bylo děláno vizuální kontrolou těchto stromů v období prvního hnízdění. Během hnízdění byl sledován datum snesení 1. vajíčka, počet vajíček v úplné snůšce, počet vyvedených mláďat, úhyn mláďat a celkové ztráty. Místo hnízdění bylo zakreslováno do plánu výsadby.

Výsledky, získané při studiu početnosti ptačích hnízd v obou sledovaných výsadbách, jsou shrnuty v tabulce č. 1. Jak tabulka ukazuje, jsou v počtech hnízd mezi oběma výsadbami velké rozdíly u pěnkavy obecné (*Fringilla coelebs*) a zvonohlíka zahradního (*Serinus canaria serinus*). U kosa černého (*Merula*

merula) je v obou výsadbách počet hnízd přibližně stejný. Ve výsadbě v polích postupem let přibývá počet hnízd pěnkav a zvonohlíků. Proto se v této výsadbě dále sledoval počet ptáčích hnízd ještě v dalších dvou letech. V těchto letech však hodně hnízd bylo z neznámých příčin zničeno (mechanicky poškozeno, nebo úplně shozeno) a mohlo jít tedy o náhradní snůšky. Počty zničených hnízd jsou uvedeny v závorkách.

Ve výsadbě v polích bylo v letech 1978 - 1981 prodlouženo sledování i v období druhého hnízdění. Ukázalo se, že v období druhého hnízdění zde běžně hnízdí strnad obecný (*Emberiza citrinella citrinella*) (0,4 párů/ha⁻¹) a konopka obecná (*Carduelis canabina canabina*) (0,3 párů/ha⁻¹). Z dalších druhů zde občas hnízdí hrdlička divoká (*Streptopelia turtur turtur*), zvonek zelený (*Chloris chloris chloris*), drozd zpěvný (*Turdus ericetorum philomelos*), stehlík obecný (*Carduelis carduelis carduelis*).

Tabulka č. 2 obsahuje údaje o hnízdění pěnkavy obecné v intenzivní výsadbě jabloní, umístěné v polích. K výpočtu nebyly brány údaje z hnízdění, kde došlo ke zničení hnízd.

Tab. 2

		Rok	1978	1979	1980	1981
Průměrný počet	snesených vajec		4,5	4,4	3,3	4,5
	vyvedených mláďat		4,0	4,0	3,2	3,8
Celkový počet	vyvedených mláďat		24	40	29	23
	uhynulých mláďat		1	0	5 ⁺	3

+ pravděpodobně opuštěné hnízdo

I když uvedené údaje v tab. 2, vzhledem k malým počtům (viz. tab. 1 - počet hnízd pěnkavy ob.) jsou spíše orientační, ukazují, že průměrná snůška vajec, průměrný počet vyvedených mláďat a i úhyn mláďat se v intenzivních výsadbách jabloní mnoho nemění od jiných, pro hnízdění příznivějších biotopů.

Pokud jde o počátek hnízdění ptactva v ovocných výsadbách, stojí pouze za zmínku, že kos černý zde začíná hnízdit až v polovině měsíce května, kdy stromy začínají být olistěny.

Z uvedených pozorování vyplývá, že v intenzivních výsadbách jabloní byly mimo kosa černého zjištěny veliké rozdíly v počtech hnízdících párů mezi výsadbami nacházejícími se v polích a v blízkosti lesa. Znamená to tedy, že na početnost hnízdících párů má velký vliv nejen biotop, ale i jeho okolí. Ve výsadbě v polích bylo zjištěno hnízdění devíti volně hnízdících druhů ptactva (pěnkava ob., zvonohlík zahr., kos černý, strnad ob., konopka ob., hrdlička divoká, zvonek zel., stehlík ob., drozd zpěvný). Vezmeme-li v úvahu, že v tomto biotopu je hmyz neustále chemicky redukován, je možné považovat počet hnízdících párů za relativně vysoký. Navíc zde překvapí poměrně malý úhyn mláďat, což trochu mění názor, že v intenzivních, chemicky ošetřovaných výsadbách nemají hnízdící páry dostatek hmyzu k úspěšnému vyvedení mláďat. K tomu je třeba připomenout, že tento názor pochází z období dřívější paušální preventivní chemické ochrany. V posledních sedmi letech byla chemická ošetření proti hmyzím škůdcům v obou sledovaných výsadbách prováděna usměrněně, t.j. jen ve skutečně zdůvodněných případech po překročení tzv. prahu ekonomické škodlivosti určitého škůdce. Na druhé straně je třeba dodat, že zjištěné výsledky nijak nevylučují negativní účinky používaných pesticidů, hlavně pokud jde o dlouhodobé působení a vliv na reprodukci (Clausing, Grün, Beitz 1980).

Z ornitologického hlediska stojí za povšimnutí, že ve sledovaných výsadbách poměrně málo hnízdí zvonek zelený, jinak běžně hnízdící druh v městských zahradách a parcích. Naopak zvonohlík zahradní, o kterém Heinz, Zimmerman (1966) píše, že opustil rušné plochy zahrad, je zde běžný. Pokud jde o hnízdění strnada ob., ukazuje se, že mu jako náhrada za husté, divoce rostoucí keře stačí v období druhého hnízdění i řídké koruny jabloní. To, že postupem stáří výsadby přibýlo hnízdících párů pěnkav a zvonohlíků (přestože velikost korun je udržována stálým řezem ve stejných rozměrech), ukazuje, že se pravděpodobně

potomstvo vrací do místě hnízdiště. Možná, že se zde pozitivně projevil i vliv nového způsobu usměrněné ochrany rostlin. Podstatně menší počet hnízdících párů v ovocných výsadbách nacházejících se v blízkosti lesa, ve srovnání s výsadbami v polích (kromě kosa černého), nelze vysvětlit jen tím, že ptactvo hnízdí raději v sousedním klidnějším lese. Hnízda byla totiž nalezena také na samém okraji výsadby, sousedící s lesem. Výrazně menší populace těchto běžných nenáročných druhů by snad bylo možné vysvětlit zde tím, že okraj lesa skýtá hnízdní podmínky pro větší druhovou pestrost, čímž je zamezováno přemnožování nenáročných druhů.

Při sledování hnízdícího ptactva v ovocných výsadbách nebyl zjišťován jeho význam při biologickém hubení hmyzích škůdců, kterému je dnes i v oblasti ovocnářského výzkumu věnována pozornost (Solomon, Glen, Kendall aj. 1976, Glen, Milsen 1978). Jak je všeobecně známo, počítá se do budoucna v ochraně ovocných výsadeb s tzv. integrovanou ochranou, která bude založena na využívání všech přirozených nepřátel škůdců. Poměrně velká populace ptactva, zjištěná v ovocných výsadbách, již při denní tzv. usměrněné chemické ochraně naznačuje, že při budoucí integrované ochraně a při použití pesticidů bez akutní toxicity a jejich dlouhodobého působení a vlivu na reprodukci ptactva, bude možné počítat v ochraně intenzivních výsadeb před hmyzími škůdci i se záměrnou podporou ptactva a tím i s postupným návratem doupních ptačích druhů do ovocných sadů.

Tab. 1

Početnost ptačích hnízd ve dvou 7 ha velkých, ekologicky odlišných intenzivních výsadbách jabloní v letech 1977-1981

Rok	Výsadba v polích			Výsadba u lesa *		
	Pěnkava obecná	Zvonohlík zahradní	Kos černý	Pěnkava obecná	Zvonohlík zahradní	Kos černý
1977	4	2	1	0	0	2
1978	8 (2)	3	2	1	1	3
1979	11 (1)	4 (1)	2	1	0	2
1980	13 (4)	4	2	+ Sledována jen v letech 1977 - 1979		
1981	19 (13)	7 (2)	3			

(x) z toho počet zničených hnízd

Literatura :

CLAUSING, P. - GRÜN, G. - BEITZ, H.
Möglichkeiten zur Untersuchung und Vermeidung der Beeinträchtigung der Vogelwelt durch Pflanzenschutzmittel
Nachrichtenblatt f. d. Pflanzenschutz in der DDR 34, 1980, č. 7
s. 139 - 143

GLEN, D.M. - MILSON, N.F.
Survival of mature larvae of codling moth (*Cydia pomonella*)
on apple trees and ground
Annals of Applied Biology 90, 1978, č. 2, s. 133-146

HANZE, O. - ZIMMERMANN, G.

Opeření přátelé (Překlad z německého originálu Gefiederte Freunde, BLV München, 1966) SZN Praha 1969

SOLOMON, M. E. - GLEN, D.M. - KENDALL, D.A. et al.

Predation of overwintering larvae of codling moth (Cydia pomonella) by birds

J. apple Ecol., Vol. 13, 1976, č. 2, s. 341 - 352

Čížek lesní (Carduelis spinus) vyhníždil na Bohdanečsku ?

Ladislav Štancl, Helga Štanclová

Čížek lesní náleží k těm druhům ptáků, kteří sice na Bohdanečsku pravidelně protahují a přezimují, ale dokladu o zahníždění a ani pozorování v době hnízdění není.

Jedinou možností zahníždění v dřívější době je pozorování MUSÍLKA (Ptactvo Pardubicka, str. 51), který viděl v parku v Bohdanči hejtnka až do 1. 5. 1933. Ještě 10. 5. t. r. zastihl 3 exempláře na školní zahradě a 30. 7. 1933 slyšel v parku vábení přeletujících ptáků.

Na jaře roku 1981 hníždil neobvykle hojně na všech hnízdištích východních Čech. Všeude byly pozorovány desítky párů těchto ptáků již koncem dubna při stavbě hnízd. Na Bohdanečsku se držely skupiny přezimujících čížků do poloviny března (13. 3. 1981 vybírala menší skupinka semena smrku v nemocnici v Pardubicích). Později nebyli pozorováni, ale dne 5. 5. 1981 přiletěl sameček na volieru v Rohovládově Bělé.

S rodinkou mladých, kteří ještě byli krmeni rodiči, jsme se setkali 28. 6. 1981 ve starém, borovém lese u Bukovky. Tito ptáci se zde drželi celý den a proto předpokládáme, že zde v okolí vyhníždili.

O zahníždění v tomto prostoru svědčí i neobvykle časný zástih (normální tah probíhá v těchto místech koncem IX., až X.). Dne 16. 7. 1981 byl první pták na voliere v Rohovládově Bělé. Potom zde byli pozorováni již pravidelně (např. 9. 8. chycen juv. ex. v šatě mládí apod.). Podzimní tah čížků zde toho roku proběhl také velmi časně. Jeho začátek 5. 9. 1981 (několik ex. Rohovládeva Bělá) a vyvrcholení mezi 18. 9. - 3. 10. 1981. Později potom protahovali jenom v ojedinělých exemplářích.

Tato pozorování (jak pozorování rodinky 28. 6., tak i časně pozorování prvních mladých ptáků dne 16. 7.) předpokládá vyhníždění v tomto prostoru.